

A photograph of two women standing in a museum gallery, facing each other in conversation. The woman on the left has short, curly blonde hair and is wearing a black textured dress and black heels. The woman on the right has long, wavy blonde hair and is wearing a red and black plaid top over a black skirt, red tights, and black polka-dot heels. They are surrounded by ornate wooden chairs with dark upholstery. The background features classical architectural elements like columns and decorative moldings.

In gesprek met twee vertrekkende museumdirecteuren

Marjan Scharloo
en
Ann Demeester

‘Haarlem
heeft
fantastische
musea’

In de eerste maanden van dit nieuwe jaar nemen Marjan Scharloo en Ann Demeester afscheid van hun museum. Het is tijd voor nieuwe uitdagingen. Beide gedreven en gepassioneerde directeurs kijken terug op een mooie en leerzame periode.

Na acht jaar verlaat Ann Demeester het Frans Hals Museum, zij emigreert naar Zwitserland. Haar grote wens gaat in vervulling, ze wordt directeur van het Kunsthuis in Zürich. Ook Marjan Scharloo draagt na twintig jaar haar functie bij het Teylers Museum over aan een opvolger. Ze gebruikt haar opgedane ervaring al in bestuurlijke functies, in de nabije toekomst volgt een aantal interim opdrachten.

Marjan typeert het Teylers Museum bij haar aantreden als een Doornroosje met één ooglid half open en verder nog in slaap. Het museum begon net wakker te worden na een heel lange winterslaap vanwege financiële problemen. “Het museum had verschillende

Marjan:
‘Teylers Museum
heeft mij enorm
geïnspireerd’

afdelingen, maar die werkten niet samen. Er was geen tentoonstellingsplan voor de komende jaren. De focus lag in die periode op het behoud van de collecties, die zijn natuurlijk ook waanzinnig mooi en van wereldfaam. Alles werd met liefde gedaan, maar op verschillende professionele niveaus.” De oorspronkelijke functie en geschiedenis van het gebouw waren een beetje vergeten. Het was van origine geen museum, maar een onderzoeksinstituut. Ruimtes zoals de Gehoorzaal zijn daar een voorbeeld van. “Veel collectie-onderdelen zijn indertijd speciaal gekocht om hier te onderzoeken. Wereldberoemde wetenschappers hebben erover gepubliceerd. De afgelopen jaren hebben we de ene na de andere ontdekking gedaan. Er zit echt een plan achter de Teylers Stichting, die ooit werd opgericht om de wereld voor iedereen beter te maken. Daar hoorde de bevordering van de kunst en de wetenschap bij. Zo breidde de collectie steeds verder uit, een organische groei. Rond 1980 werkten hier vijf mensen, het museum was één zondag per maand open en je moest aanbellen om het pand te bezoeken.”

Welke doelstelling had je twintig jaar geleden?

“Mijn doel werd om van een museum een bezienswaardigheid te maken met een

Ann: ‘Kunst is een instrument om mensen te verbinden’

totaalverhaal gebaseerd op een visie uit het verleden, die nog steeds actueel is. De Verlichting: een mooiere wereld creëren voor ons allen. Daar moeten we elke dag met elkaar aan bijdragen. Dat kan op verschillende manieren, wij doen het door verhalen te vertellen over ontdekkingen en observaties, door ons verstand te gebruiken en door kennis uit te wisselen. Dat is onze belangrijkste boodschap.”

Ann, wat waren jouw doelstellingen toen je begon bij het Frans Hals Museum?

“Ik wilde de collecties oude meesters, modern en hedendaags meer met elkaar verbinden, transhistorisch noemen we dat: traditie de toekomst laten omhelzen. Ook had ik de wens het Frans Hals Museum als kenniscentrum te laten gelden. We hebben niet alleen de meeste schilderijen van Frans Hals ter wereld, maar restaureren ze ook én we stimuleren onderzoek naar Frans Hals. Ten derde vond ik het belangrijk dat men ook kijkt vanuit een globaal perspectief naar de schilderkunst uit 17de eeuw. Nederland was in die tijd een handels- en koloniaalrijk, welke invloed had dat op de kunstwerken die werden geproduceerd? Hoe kun je dat verhaal vertellen zonder al te activistisch te worden en niet alleen maar cultuurhistorisch? Een ander punt was dat net na mijn aanstelling de gemeente flink ging bezuinigen. De fondsenwerving opkrikken werd gelijk een doel, net als het verbeteren van de huisvesting.”

Heb jij je doelen bereikt, Ann?

“Ja en nee. Het is duidelijk dat de doelstelling van betere huisvesting nog niet geslaagd is. Betere fondsenwerving is wel gelukt, ongeveer 48 procent van onze inkomsten is fondsen-geld

en opbrengst van ticketverkoop. Dat is geweldig, maar maakt ons ook kwetsbaar. We zijn geslaagd om de organisatie te professionaliseren. Ook het transhistorische aspect in de tentoonstellingen is zeker gelukt, met onder meer de vaste collectiepresentatie *Haarlemse Helden. Andere Meesters*. Het is nog niet af, maar we hebben wel een andere manier van werken in de organisatie ontwikkeld, waarin we steeds vanuit verschillende perspectieven naar de collectie kijken. Oud met nieuw verbinden met als doel mensen anders te laten kijken en meer te laten zien. We zijn nu bezig met nieuwe combinaties van oude meesters en moderne of hedendaagse kunst en met enkele spannende aankopen. Deze laatste tentoonstelling van mij is vanaf februari te zien, als een soort afscheidsgroet. Het vanuit globaal perspectief kijken naar de schilderijen is eveneens geslaagd. Door onze financiële situatie hebben we het kenniscentrum niet kunnen inrichten zoals het zou moeten zijn. Een blijvend kenniscentrum kost permanent geld en dat is er niet. Wel hebben we veel meer onderzoek kunnen doen en kennis uitgewisseld met andere instituten.”

En jij, Marjan?

“We zijn een eind op weg. Het is een avontuur, je weet niet waar het gaat eindigen. Het begint bij bewustwording en die is er nu. De restauratie en heropening van het Lorentz Lab en straks Pieter Teylers Huis is enorm belangrijk voor de toekomst. Bezoekers hebben vaak geen idee waar ze zijn en wat de functie is van bijvoorbeeld de tentoongestelde fossielen. Door het Lab

kunnen we laten zien hoe de instrumenten gebruikt werden en hoe de wetenschappers ermee werkten. Door Pieter Teylers Huis snappen mensen straks dat er een ideaal achter zat: je begrijpt het leven beter door te onderzoeken.”

Ben je trots op een bepaald onderdeel terugkijkend op al die jaren?

“Pieter Teylers Huis is een enorm project, daar ben ik trots op. Het pand heeft een smal geveltje aan de Damstraat, maar het is een gigantisch huis. Mensen hebben geen idee dat dit in Haarlem bestaat. Vier woonhuizen en drie binnenplaatsen aan elkaar; het is immens. Ik ben heel tevreden hoe we het huis weer tot leven hebben gewekt.”

Ann, kijk jij ook met trots terug?

“Ik ben nog niet op het punt dat ik tevreden achterover kan leunen en kan kijken naar wat er allemaal goed is gegaan. Ik zit nog middenin de actie en er is nog werk aan de winkel. Waar ik wel heel blij mee ben, is de tentoonstelling *Frans Hals en de modernen*. Het transhistorische aspect, de verbinding tussen oud en nieuw kwam daar goed tot zijn recht, dat was heel belangrijk voor ons. Eén van de essenties van Frans Hals is dat hij een vernieuwer was. Later werd hij ook gezien als voorloper op de Moderne kunst. Hij werd verguisd in de 18de eeuw als kladschilder en in de 19de eeuw, begin 20ste eeuw zagen schilders als Monet, Ensor, Manet en Singer Sargent hem als revolutionair; een impressionist nog voor het zover was. In de tentoonstelling konden we eindelijk tonen welke impact Hals gehad heeft op

Van Gogh, Mary Cassatt en hun tijdgenoten. Daar ben ik heel tevreden over. Toen ik bij het Frans Hals Museum kwam, was het een museum dat niet echt in verbinding stond met de samenleving en wat zich daarin afspeelt. Dat hebben we veranderd, daar ben ik trots op. We zijn veel samenwerkingen aangegaan om krachten te bundelen en vanuit verschillende perspectieven te kijken, zoals met het participatieproject *Gezichten van Noord-Holland* in samenwerking met het Amsterdam Museum. Een museum is immers geen eiland, maar onderdeel van het leven.”

Waar staat het Frans Hals Museum over vijf jaar?

“Het Frans Hals Museum is dan meer dan ooit hét kunstmuseum van Haarlem en beheert de collectie van de stad voor alle inwoners. Ik hoop vurig dat de gemeente tegen die tijd, als eigenaar van de collecties en de gebouwen, daar ook financieel zijn verantwoordelijkheid neemt en het museum steunt. Niet alleen met een warm hart, maar met voldoende budgetten. Ook hoop ik dat het museum in de toekomst nog meer zijn vleugels kan uitslaan. We hebben de neiging om de collectie die zo kostbaar en hoogwaardig is, onder een stomp te zetten en alleen te vereren, maar het is ook een instrument om mensen te verbinden. Ik wens het museum toe dat ze erin slagen te communiceren met bewoners in bepaalde wijken, die niet snel naar ons toe komen en een connectie krijgen met jongeren, bijvoorbeeld met de Inspire-beurs. Het museum is een beeldenpaleis waar je kunst bewondert en een parlement van ideeën, ➤

Marjan: ‘Door het bestuderen van het verleden kun je het heden beter begrijpen’

Ann: ‘Ik ben trots op de tentoonstelling *Frans Hals en de modernen*’

waar je met elkaar in gesprek gaat over grote thema's, die twee sluiten elkaar niet uit.”

Wat betekent het Frans Hals Museum voor Haarlem?

“Frans Hals is wereldberoemd. Het museum is opgebouwd rondom zijn erfenis en die van zijn tijdgenoten. Zij hadden een enorme impact op de stad. Hals is een soort patroonheilige van het artistieke leven in Haarlem. Hij is een voorbeeld van hoe je het als migrant kunt schoppen tot nationale held. We merken dat mensen zeer geïnteresseerd zijn in ons museum, maar ik weet niet hoezeer Frans Hals echt onderdeel is van de identiteit van de stad. Misschien is het houden van een stadbrede enquête hierover interessant voor *Haarlems Dagblad*.”

En Marjan, hoe zit dat met het Teylers Museum?

“Veel bezoekers zijn hier ooit geweest aan de hand van hun ouders of grootouders, dat loopt door de generaties heen. Je kunt met je kind of kleinkind nog steeds de verrukking delen van deze bijzondere plek. De sfeer is hier anders dan in de meeste musea. Een jongetje zei ooit: ‘Het is hier net Zweinstein’, het kasteel uit de Harry Potter-boeken. Die had goed begrepen dat er iets magisch hangt. Ook krijgen we om de zoveel tijd verzoeken van mensen die bij ons hun geliefde ten huwelijk willen vragen. We hebben een keer trouwringen in een vitrine gelegd, boekjes met huwelijksaanzoeken in de bibliotheek gehad en mensen toegelaten boven in het torentje voor een aanzoek. Bezoekers voelen een *close to the heart*-sensatie in dit gebouw.”

Waar staat het Teylers Museum over vijf jaar?

“We zijn dan nationaal én internationaal nog meer een merk geworden als een uitzonderlijke plek van werelddbetekenis. Ik denk dat we veel potentie hebben, we kunnen nog veel meer betekenen voor de stad Haarlem. Denk aan Pieter Teylers Huis en er zijn ook plannen om in de (verre) toekomst het huis hiernaast als Teylers werkplaats in te richten. Een atelier voor kunst en wetenschap waar scholen en kinderen elkaar treffen. Juist ook de groepen, die niet snel naar een museum zullen komen.”

Je spreekt nog vol passie, waarom ga je weg bij het museum?

“Als een directeur niet meer met passie spreekt, moet hij sowieso heel snel vertrekken. Teylers is een heel inspirerende plek, maar na twintig jaar vind ik het ook wel tijd voor nieuwe energie. Ik heb veel passie én energie, maar het is goed dat een andere directeur nieuwe projecten gaat neerzetten. Ik zou die ook niet meer kunnen afronden, ik ben nu 64 jaar. Er is werk genoeg binnen het museum, leuk voor mijn opvolger.”

En Ann, waarom vertrek jij bij Frans Hals?

“Ik heb een nieuwe baan als directeur van het Kunsthaus in Zürich. Ik plan niet lang vooruit, maar ik ben nu 46 jaar en dacht bij mezelf wat wil ik wel en wat wil ik niet in de toekomst? Er is een aantal musea in Europa dat ik bewonder, het Kunsthistorisches Museum in Wenen, het Städel Museum in Frankfurt en het Kunsthaus. Ik heb altijd

gezegd: als één van die directeursfuncties vrijkomt, ga ik solliciteren, maakt niet uit waar ik zit. Als ik pas drie jaar aan het roer van het Frans Hals Museum had gestaan zou ik die kans voorbij hebben laten gaan, ik ben geen wegloper. Na acht jaar is het goed om plaats te maken voor een ander. Ik word nu weer migrant. Je perceptie van een land is natuurlijk altijd anders dan als je er woont. Zwitserland is redelijk conservatief, ideologisch neutraal, maar met een veel horizontalere democratie dan Nederland. Een land met veel tegenstellingen. Er heerst een interessante culturele sfeer; daar ben ik benieuwd naar.”

Neem je iets mee naar je nieuwe baan?

“Absoluut, ik heb de finesses van het vak van museumdirecteur in het Frans Hals Museum geleerd. Een museum is aan de ene kant een instituut gericht op het verleden en erfgoed, maar is ook van de actualiteit. Daarnaast heb ik geleerd, hoe belangrijk het lokale is. Een open blik op het internationale houden, maar ook de band met de stad cultiveren. We zijn nu benaderbaar voor iedereen en een parel voor de stad.”

En jij, Marjan?

“Ik neem ontzettend veel mee, het werk in Teylers heeft mij enorm geïnspireerd. Allerlei verschillende onderwerpen zijn aan bod geweest, van Antarctica tot Leonardo da Vinci. Ik heb echt geleerd hoe geld werkt, heel belangrijk voor een museum. Op het moment heb ik een aantal serieuze bestuurlijke functies en leuke interim opdrachten in het verschiet. Vervelen ligt niet in mijn aard.” ★

Tekst: Meta van der Meijden. Fotografie: Linda Liambias.